

ЛИСТ ЗА СВЕШТЕНИКЕ, РОДИТЕЉЕ И ВАСПИТАТЕЉЕ.

У Београду 8 Јуна 1875.

Број 20	Издаје четири пута у месецу. Претплата се шаље уредништву. Уредништво је у богословији.	За све српске крајеве стаје на год. 60 гр. или 6 фор. на по год, 30 гр. или 3 фор. на три мес. 15 гр. или 1 фор. и 50 нов.	Год. II.
---------	--	---	----------

Руска црква у Прагу.

Од како знамо за римску курију, знамо да је она вазда била непријатељка источно-православној цркви и да није ни једну удесну прилику пропустила а да источној цркви не-шкоди ма у чему и ма с које стране. Тако и овом приликом у руским новинама „Москов. Вѣд.“ бр. 119 читамо како је римска курија показала своју ненавист и пакосну намеру преко својих верних слугу бечких министара, противу ново-створене православно-руске цркве у Прагу.

Познато је свакоме да Руси, као истински и прави слѣдбеници Христови и његових апостола, вазда су били искрено одани матери својој св. прав. цркви и да су, као верна чеда њена, подизали у свима крајевима света божије храмове у којима ће се верни хришћани питати правом и истинском науком Христовом. Та синовља љубав наспрам своје мајке — и љубав наспрам браће своје, који становаху у Прагу, побуди их да и тамо цркву сазидају, где ће браћа њихова приносити Богу топле своје молитве и благодарити му за благо, које им овде на земљи поклања. Ову жељу своју они васкоро и остваре и подигну руску цркву у Прагу на основу

аустр. закона под 20 Мајом 1874 г. који даје право и слободу свакој вероисповеди у својој царевини. Црква ова подигнута је у славу божију, а у част светитеља мирликијског оца Николаја усред многобројних папских обожатеља, а својих 158.000 непријатеља. Њене верне деце није било више до 30 душа, које становаху у 5—6 бедних колебица у Прагу. Без сваког коментара појмљиво је, да овај незнатан број православних Русса није био у стању да начини за се цркву, а још мање је било наде, да ће ова црква од прихода својих посетилаца моћи своје насушне потребе подмиривати. Све се ово предвидело напред, па с тога Руси, живећи у Прагу, и непомишљаху на подизање оделитог за се храма у Прагу, већ су морали све до прошле године трпнати у религиозним потребама и душевној храни, док им не притекоше у помоћ браћа њихова из Русије. Словенски — Петрбуршки комитет — имајући у виду таку велику оскудицу браће своје у Прагу и њихов превелики душевни и морални губитак, што немају цркве, — одлучи, да се, ма на који начин, изнађу средства и подигне црква у Прагу. — Кад прашка општина, чу за ову побожну одлуку петрбрг. комитета, она се на предлог доктора г. Браунера реши притећи у помоћ својој једноплеменој браћи Русима, те да ови могу што лакше жељу своју остварити. Она дакле у седници својој закључи, да Русима уступи своју некадашњу Николајевску *Миссу* (кат. цркву) која је од 1791 год. служила и као магацин и као архива многобројних општинских аката, а понекад и као сала за свирање и играње. Руси ову понуду од стране Чеха драговољно приме и пожртвовањем источно-православних хришћана поправе је и учине пригодљивом за богослужење. У овоме их је помогло и Московско грађанство које се заиста у томе одликује у свима даним приликама. Сведок је у томе и наша црква у Москви, коју су поклонили нашем прво-свештенку високопреосвештеном митрополиту Михаилу.

Кад је гореименована зграда преправљена и удешена за

цркву, тада је свечано освећена. При освећену присуствовала је сва чешка интелегенција. Пошто је освећење свршено сваки Чех, враћајући се кући однео је у души својој јак упечатак и дошав међу своје, причао је и с усхићењем хвалио сјајноћу православног богослужења, појмљивост словенског језика, прекрасну мелодију руског црквеног певања и т. д. — Прва служба одслужена је на дан рођења Аустријског Цесара. Прашко намесништво с нестрпљењем очекивало је, да види како ће становници — католици Прага, гледати на ову нову православну цркву. И заиста становници прашки почеше се одзивати к њој са великим саучешћем и поштовањем. Они посведневно посеђаваху рус. цркву и сваке службе препуна је црква била самих католика — Чеха. Обреди православног богослужења, пјеније с почетка руских певаца, а доцније хора, који беше састављен од младих Чеха; служба на словенском језику, који је њима већом чести познат, — све ово привлачаше побожне душе католика — Чеха и изазиваше у њима јако саучешће нарочито простијег сталеза, који у својој — католичкој цркви, ни једну речницу неразумева. Ови католици — Чеси, благовјејно целиваху св. крст, кропише се св. водицом и на и дозвољавашу свештенику да их миропозмазује; они су љубили свештеника руског у руку и велику пошту одавали му, они су притицали с великим и малим пожртвовањем, китили и украшавали св. цркву разним прилозима; слушали су са особитом пажњом св. еванђеље и многи са најскромнијим слушањем молитава, које су се читале на појмљивом за њих језику, клечали су пред светим иконама и молили се Богу, да би Господ и њима даровао таку срећу, те да могу и они на свом народном језику слушати науку Христову и чистосрдачне молитве Богу узносити, а не на латинском, њима непојмљивом језику. И заиста ово сачуствије, ова пошта наспрам руске цркве, која је наскоро добила велику популарност међу становницима прашким, ова искрена посјета православног богослужења, не изтицаше једино тек из радо-

зналости, већ из побуђења душе и срца њихова наспрам православља и словенског богослужења. — Месно — прашко католичко духовенство није могло бити равнодушно наспрам тих католика, који посјеђаваху скизматичну (по њиховом) руску цркву, исто тако недопадале се ни војеном началству, што унијати — солдати прашког гарнизона, посеђавају православно-руску цркву; па зато месна прашка администрација на тужбу горњих објави да је руска црква у Прагу *следство* пропаганде панславизма, а не религиозна потреба Русса, живећих у Прагу. — Администрација прашка спочетка чинише разне неприлике руској цркви и њеним свештенослужиоцима, а затим предложи Русима и клиру ова питања: „На каквим правима ви живите у Прагу? ко вам је дозволио вршити службу по источним обредима и на словенском језику?“ Резултат њиховог питања беше, да се црква затвори и богослужење по начину православном и на словенском језику сасвим прекинути. И заиста црква буде за време затворена, а прота, свештенослужаоц олтара те цркве, буде принуђен тражити правде, те с тога и отиде у Беч, да се о тој ствари мало боље извести . . . . . Овом приликом неможемо прећутати а да бар у кратко некажемо, какав је узрок био тој распри.

Као главни узрок, а уједно и као повод њиховој распри беше чудни положај руске цркве у смислу *званично-јурдичком* (правном). Ова црква није била при конзулату, почем у Прагу и нема рускога конзула; а није могла бити ни приватна црква, јер је издржавана руским правителством. О њеном праву, које би јамчило убудуће за њено спокојство није било ни речи уговорено међу државама аустријском и руском кад је се она отварала. Она је дакле отворена просто на основу аустријског закона од 1874 год. о слободи вероисповести, и на том међународном праву и постајала је, без да је од чијих настрјаја стренила, надајући се на заштиту јевропских сила и аустријског закона. Но и код међународног права и аустриј-

ског закона опет она буде затворена. И бечки министар унутрашњих дела, извештен од прашке администрације о свему више наведеном, уместо да даде закону и руској цркви сатисфакције, а он наједанпут предложи прашком руском проти, да прими аустријско поданство, ако жели чинодјествовати у Прагу и тамо своју цркву имати, и шта више, да се још обвеже, да само попује Русима у Прагу, а друге да несме примати ни в себи, ни у цркви. Прота није могао на такве услове г. министра пристати, већ науми да брани права цркве правничким оружијем. С тога се обрати чувеним адвокатима прашком г.г. Браунеру и Прахенскому с молбом, да га ови по закону заштите од незаконитости министарске. Ови се одзову молби његовој, и заиста заштите Руску цркву и јасно докажу аустријским законом министарску незаконитост као и незаконитост прашке администрације — односно затварања руске цркве у Прагу и забране богослужења на словенском језику, те тако опет на ново буде руска црква отворена.

Из самог тока ствари по том предмету дознало се, да администрацију прашку и бечког министра нису закони на тај корак ни побудили, но просто оно вечно подозревање на Русију и вечна плашња од мнине руске пропаганде. Благодарени одкрићу тих аката, Петрбуршко министарство иностраних дела, преко конзула свога у Бечу, намири ту распри у корист руске цркве. Аустријске новине после овога мира, извињавајући аустријско министарство, веле, да је министар иностр. дела Андрашија тек онда дознао за ту ствар, кад је из Петрограда дошла нота од тамошњег министра и с тога кличу с радошћу, што је та ствар тако намирена, те се закон аустријски није нарушио. Друге пак новине „Politik“ по овоме делу, а на речи званичних аустријских новина ускличу: „то је и одвише чудновата ствар! управа аустријске царевине мора бити да се наводи у врло чудноватим, да не кажемо слабим и невештим, рукама, кад министар унутрашњих дела може самостално и без сваког договора са министр. иностр.

дела о таком тугаљивом предмету радити, као што је тај био с руском црквом у Прагу, а још горе са свештеним лицем страног поданика присиљавати да аустријско поданство прими.

И тако римска курија, као што видимо, није успела у својој намери и црква руска остала је у Прагу да и убудуће торжествује и прославља Господа. Прота прашке руске цркве, вративши се из Беча са славном побједом свечано је одслужио на Лазареву суботу у руској цркви литурђију. Истина црква је ова овом приликом морала се у неколико ограничити — односно спољних својих форума; тако, н. пр. забрањено је јој ношење литије око цркве, исто тако забрањене су јавне објаве новина по разним случајевима и потребама, на кратко свако пискарење по новина је забрањено, што би руску цркву и њене служитеље и обреде похваљивало или јављало, кад ће се шта у цркви чинодјествовати. Због ове последње забране, чешки новинари јако су озлојеђени и јавно против такове незаконитости у новина вичу и грде, али недобише ни до данас никаквог удовлетворења. — Црква руска и после оваких забрана ипак је посведневно имала исувише посјетиоца католика. Торжанствене и величанствене службе велико-страшне недеље, привукле су нарочиту пажњу чешког народа. Католици и католичкиње долазаху у цркву и са највећом скромношћу целиваху св. плаштаницу и штедро дариваху гроб Христов. И почем прота те цркве није смео преко новина објавити распоред и време служења на светли Христов празник — пасху, то су сами католици глас по целом Прагу и оближњим местима за неколико часова пронели, те тако на велико дивљење у очи васкрса толико је се нагомилало света у цркви, да је сам прота држао, да се у многољудној православној Москви међу својом браћом Русима налази. Дошавши народ неизлазаше из цркве док се и служба није свршила, па и на поздрав г. проте при крају службе „Христос воскрес“! већином одговораху „воистину воскрес“! Овде долази да се и нехотично запитамо: шта овај народ покрену

да се тако рано скупи око ruske crkve и да се не разилази док се и литурђија није свршила? Без сваке сумње покренула га је сипатија наспрам православног словенског богослужења, које служи, као очито податак за историке, с научног гледишта. Овај случај преноси становнике Прага на оно време, кад се из средине његове појавио Хус да заштити своју народну цркву и словенско богослужење, и буди успомену на оне минуте, кад су Чеси у бољим религиозним приликама били, и изјављивали своју жељу, да се сједине са православно-источном црквом. Свака истинска и права душа хришћанска мора им пожелити, да ту своју прастару жељу остваре, чега им од свег срца и ми, као њихова једноплемена браћа, желимо. — До душе и данашња омладина чешка улива велику наду у срца верних и источно православних хришћана. Она се у садашње доба ватрено заузима за своју народност и свој матерњи језик. Има јаког изгледа, да ће чешка омладина скоро сбацити терет са своје душе, који је толико векова гњечи и у тами блућења држи. Време је да у очи свом обманитељу св. оцу — папи кажу: један је Бог — Бог неба и земље непогрешим, и њега као таког верујемо и вероваћемо; а ти доле с твојом охолошћу и гордошћу — никтоже безз грѣха токмо единз Богз, вели св. писмо. Научи се дакле св. отче најпре поштовати ове речи, пак ћемо тада твоји бити! — Време је већ једном очи отворити . . . . . и угледати се на једноплемену браћу своју у Седлецкој губернији, Привислинском крају, која се пре неколико месеци изнова поврати у наручја нашој мајки св. прав. цркви.

Дај Боже да овај успех и код младих Чеха наскоро угледамо! . . . . .

Н. Р.

О одношаима српске цркве наспрам цркве цариградске од првих времена њенога бића, па до данас.

(наставак).

Ова два наведена летописа, као што видимо међу собом неслажу се у хронологији — односно овог значај-

пог за српску цркву догађаја, с тога сматрамо за нужно, на основу неких саображења удаљити ову несугласност и, шта више, у колико је могуће расветлити и само вoпросно питање.

Приступајући к разрешењу ове врло важне, али доста замршене историјске загонетке односно времена, кад је св. Савва за архијепископа посвећен и, према томе, кад је и српска црква независност своју добила — морамо навести о овоме разна дата, те да би га у колико је могуће решили.

Први српски летописац Домицијан јеромонах сведочи, да је св. Савва на архијепископској катедри седио у Србији и српском црквом управљао свега 14 година. А многа пак сведочанства имамо, да је његов прејемник Арсеније управљао српском црквом пуних 30 година¹⁾; а зна се да је умро 1266 године. Познато је још из историје и то, да је Арсеније, због физичке болести, на три године пред смрт своју, а на име 1263 године, поставио место себе за архијепископа српског Савву II.²⁾ Према оваквим датама можемо математично извести овакав закључак: *Арсеније управљао је српском црквом 30 година и за живота свога поставио је место себе за архијепископа српског Савву II 1263 године. — Кад се од ове сумме година одузму 30 година — т. ј. онолико колико је Арсеније управљао српском јерархијом — то значи да је Арсеније хиротонисан св. Саввом 1233 године.* Према овоме треба опет од тога леточислења, кад је хиротонисан Арсеније, одузети онолико година, колико је управљао српском црквом св. Савва, пак ћемо тек тада добити верну цифру, која ће нам тачно опредјелити годину, кад је св. Савва посвећен за српског архијепископа, а то је: *одузети 14 година од 1233 год. пак ће нам изићи 1219-те године; и, заиста, то и јесте највернија година, коју признати можемо да је св. Савва хиротонисан.*

Животописи св. Савве сведоче нам, да је он за архије-

¹⁾ Гласн. свез. VI стр. 28.

²⁾ Тамо.

пископа посвећен у Никеји Германом патријаром цариградским, који је у то време живео у Никеји, због навале крстоношних — римских завојевача, који су тада завладали били Цариградом, а то је било за време владе Теодора Ласкара, грчког императора. Данашњи пак историјски податци доказују да патријар Герман није могао бити патријаром цариградским пре 1221 г.¹⁾, наводећи да је те исте године на патријашком престолу седио његов предшественик Мануил Харитоцул²⁾; а тако исто о цару Теодору говори, да је умро у 1222 години, дакле, по сведочби ових писаца, може се извести то, да је св. Савва посвећен за архијепскопа српског или на крају 1221 или у почетку 1222 године. — Ни прву, ни другу годину ми не можемо за верну узети.

Находи се, истина, још и других летописа, који о овом догађају говоре, али су доста непоуздани. Но при оваком важном црвеном питању, морамо и на њих пажњу обратити. Све старине и сви летописи, који више или мање заслужују поверење, сведоче, да је св. Савва посвећен 6727 године од створења света, а то значи или на крају 1218, или у почетку 1219 године од рођења Христова.³⁾

Међу свима поменутих и другим летописима и живописима највише поверења заслужује летопис Домицијана, коме и ми одајемо преимућство над свима осталим летописима и подпуно верујемо, да је св. Савва посвећен за архијепскопа у 1219-тој години. Ово пак наше мњење потврђује се и мњењем других историка као: Давидовића и Рајналда, који — истина — неговоре о посвећењу св. Савве, али говоре о другом догађају, који опредјељава и тај догађај. Тако они наводе, да је Стефан првовенчани, краљ српски, послао 1220 год. своје посланике папи Гонорију ради преговора о

¹⁾ По списку источних патријара — пре 1226 године см. — Христ. чтен. 1843 г. III. Том.

²⁾ Leq. Oriens Hist. I, 278. см. Христ. чт. 1843 г. III. т.

³⁾ Вь память. — Шафарика стр. 69. — Гласн. св. I, 164 и св. XI. 145 стр. Архив. — Сакцинскога III, 10.

краљевском венцу¹⁾, а то посланство било је у време, кад је св. Савва већ као архијепископ управљао српском јерархијом. Дакле и ово служи, као један факат, да је св. Савва хиротонисан пре 1220 год. — Што се пак тиче лица, које га је за епископа посветило, то је сасвим друго питање, које такође треба расветлити и на њ по могућству одговорити.

Повеља св. Савве, коју му је Герман дао, као и многи летописци и историци и његови животописи сведоче, да је цариградски патријар Герман хиротонисао св. Савву. Списак источних патријара и животописи св. Савве говоре, да је Герман управљао цариградском патријаршијом или од 1226 (по списку) или од 1221 године (по животопису), па према овоме изилази, као да Герман није могао хиротонисати Савву, пошто већ држимо, да је св. Савва посвећен 1219 г. Но како и ова два једина факта несу међу собом сугласна у броју година, то не можемо ни једном поклонити наше поверење. Најзад, ако је баш и истина, да је Германов преемник Мануило на патријаршком престолу седио у 1221 години, као што животописи св. Савве сведоче, то и пак није могао пре бити патријаром. Врло је могуће, да је Герман био пре Мануила на цариградској патријаршкој катедри, па га је крстоносна војска из Цариграда прогнала и овај у Никеју отишао; а на место њега буде постављен Мануило. Но доцније — пошто се мало умирило — опет је Герман у Цариград дошао и место патријаршко заузео а Мануила протерао. Ову могућност доказују нам и данашњи призори, који се у цариградској патријаршији врло често јављају. Случава се и данас да једно лице по трипут прогони се са патријаршке столице и опет на исту враћа. На основу свега реченог држимо, да је Герман, патријар цариградски хиротонисао св. Савву, и то, кад је се у Никеји бавио. Ово ће нам још боље расветлити и сами ход ствари, кад разгледамо како је и на који начин св. Савва измолио у цариградског патријара и грчког императора самосталну архијепископију у Србији.

(НАСТАВИТЕ СЕ.)

¹⁾ Давидовић I, 179. — Рајналд *Anales Ecclesiaast.* см. Гласн. I, 70.

Нови Пазар. Пропаст Сопођана. Рођење св. Саве.

(прича од Ивана С. Весника свештеника.)

Прошле 1874-те године зажелим ићи у Н. Пазар, где су недалеко од њега у *Дежеви* били двори Њемање првог великог Жупана српског, што-но народња песма вели: „у Дежеви у староме двору“ да огледам место где је живео Њемања, онај славни владалац српски, коме промислом божијим у део паде да уједини ондашњи ојађени, унутрашњим и спољашњим немирима ослабљени, и на многе делове и партаје раздвојени српски народ, — да видим, рекох, место, где се родио, по предању тамошњег народа, онај славни светитељ и просветитељ српски Сава први архијепископ, коме у део паде да установи српску јерархију. Ето то ме је руководило да се из мога завичаја кренем у тамошње пределе. Био је дан субота у месецу Јулу речене године, а имадијах тамо одавна познатог пријатеља и кума г. *Тимотија* Андријанића учитеља у Н. Пазару. У три сахата после подне кренем се у пратњи латова Рашког карантина из Рашке, и тако око 6½ сахата увече стигосмо у Н. Пазар. Одавде идући свратисмо у Петрову цркву, ту најстарију цркву нашег времена, коју је по казивању тамошњег света подигао апостол Тит у трећем веку по Христу. Премда је невероватно, али ипак по кроју зидања види се, да је зидана доста одавно. Пошто је разгледасмо кренемо се даље у Нови Пазар, и не могу а да не речем да ми је се ова варош по положају места и по спољном изгледу учинила врло дивна. Жудно сам чекао када ћу стићи. Један пут насут песком и доста широк, вођаше поред турске „кршле“ (касарне) у варош, а један ниже узан, поред дивно бистре реке Рашке опет у варош. Ми ударисмо доњим путем који и иначе вођаше ка кући мога кума. Ја иђах напред а замном латов. Сунце беше на заласку а време имадијасмо лепо. Поред тихо жубореће воде начичкало се беше повише њих турских *сејмена*, где са заврнутим рукавима клечећи, окренути к разним странама, узимаху *авдес*. Једном који најближе до нас са лицем к нама окренутим клечаше, назвах Бога; но он ме ни свога охолог погледа удостоити нехте. „Шта је овом? нехте да нас одпоздрави,“ рекох латову. „Мора да те није разумео, одговори латов; него више турчина не поздрављај!“ Како уђосмо у чаршију ударисмо десно једним врло узаним сокачићем, који к школи и к цркви води. Код кума одјахасмо пак после поздрава и ако доцкан бејаше одосмо код оца Теофила

окр, протојереја у Н. Пазару, те и њега тог дана видесмо. Затеко смо га где чита „канон,“ јер науман беше сутра дан да служи. На вечери бесмо заједно, а сутра дан рано одосмо у цркву. У цркви је било као обично. Само једно што ми падаше у очи, беше то, што имађаше и нешто турака на вратима цркве, а чињаше ми се беше и један од њиних официра, сигурно да обдржавају ред у цркви, или ће бити што друго, немогах дознати управо радшта. После службе ваљало нам је ићи да се власти у „*Меџлис*“ пријавимо. Ударисмо управ кроз чаршију на једну велику ћуприју, која је на реци Рашки подигнута, пак отале опет кроз чаршију до на крај вароши где „*Меџлис*“ постоји. Ту уђосмо у једну велику кућетину која и споља и изнутра јадно изгледаше; пријавише нас неком „Ефендији,“ који нас забележи одакле смо, шта смо дошли и где обитавамо. Латов му све ово каза, — па се другим сокаком вратисмо. Не могу оставити да не речем: да ми неки чудновати задах, а при том велики број пашчади, који без гесе по сокацима тумараху, беше врло несносан; при том велика нечистоћа да те Бог сачува! — У вароши на тезги једнога дуђана сеђаше неки јузбаша, кога латов познаваше. Ту свратисмо те му учинисмо „темена“ (поздрав) пак и њему исприча латов за мене: одакле сам и шта сам, и причу заврши овим: „Није, вели, никад долазио овде, пак жели да по чаршији мало ода и да види како живите, а при том рад је сутра ако му ви одобрите да оде до Сопађана, а боји се да га ко на путу не узнемири.“ „Ај бива ај! слободно у царево здравље по царевој чаршији! Нико му ништа нехоће учинити нити смије, а за пут Сопођана поведите кога од Пазараца, е се бојим од поточара да га ко недира,“ рече нам он. „Ејфала ефенди,“ рече му латов, пак се растадосмо. Тог дана одасмо по чаршији ваздан, али немам шта да причам о нашем оду, јер нигди ништа лепо и уредно невидох у Пазару. Сутра дан зором устадосмо, пак друмом који у окружну варош Сеницу води пођосмо у пратњи са јошт два Пазарца у Сопођане. Идосмо неколико насипом, па после свратисмо лево све уз реку Рашку те ударисмо на старо Пазариште, где се и сада познају остатци од кућа старог Пазара, испод кога се с противне стране виде развалине Рељине цркве, баш до саме реке испод једног брда, на ком се опет виде развалине Рељинога града. За тим опет пођосмо уз реку, док, код једне шумице, бејаху подигнути споменици на гробовима, и то с леве стране турски, а с десне хришћански. У пратњи нема човека кој би ми знао казати зашто два гробља, двеју једне другој противних народности, тако у близу постоје. Још пола сата

путовасмо уз реку па угледасмо на једном уздигнутом заравњаку, готово рећи остатке давно жељеног манастира Сопоћана, који је са свију страна градом обкољен био, но сад је разрушен. Са свију страна готово били су некакви конаци, но сад су разрушени и по-паљени. Уђосмо гологлави у цркву која је белим студеничким мермером патосана а резаном сигом споља и из нутра обложено озидана била, малана за чудо дивно са позлатом која се врло добро познаје; у првој, што код нас зову, женској препрати, из-малане су слике старога завјета као: *продаја Јосифа Египћанима, његово робство*, додалак његове браће к њему, преселеније Јакова отца Јосифова у Египат, кога четири вола упрегнута вуку, а за њим иду његових 11 синова и многе још, као што реко, слике из библије старога завјета; у другој препрати живописане су, поред слика из живота Спаситељева, још и слике разних светитеља и мученика врло дивно; осем ове две главне препрате има још четири препрате мање, које су такође живописане биле.

Пошто изађосмо, угледах извор, одма више Сопоћана десно, (кад се к сунцу окренемо) реке Рашке, која бурно из једне пећине избива, а више Сопоћана лево на једном брду имају развалине од цркве (по там.) девет Југовића; а испод ње, ближе Сопоћана, стоји краљева чесма са особито дивном као кристал бистром текућом водом. Пошто разгледасмо цркву и околину седосмо, те онако уморни (а притом и подне бејаше превалило) слатко поручасмо, подкрепивши се још и којом чашицом оног на гласу ораовачког винца, кога тамо у изобиљу има. У том дође нам и један старац Турчин, коме кућа туда негде око манастира постоји, те на нека питања поче да нам гостољубиво одговара, е, помислих баш права православна крв у његовим жидама тече, и ако је Турчин! Те ово, те оно, — сетих се ја и гробља оног што горе споменух, пак га запита: ко се онде сарањује? „Нико се онде не сарањује“ рече ми; но оно гробље постоји од оног времена кад је овај манастир разрушен.“ „Знаш ли ми што рећи како је то било, тако ти Турске вере?“ рекох му. „Знам, вала бива, попе! причао ми је покојни ђед (а оца нисам запамтио) све како је то било.“ „Па еда, Дина ти причај нам, даћемо ти штогод на напојницу!“ И тако ти он стаде нама о пропасти Сопоћана казивати следећује:

„Кад је оно силни Синан-паша (причаше ми покојни ђед) пријеваром сву Босну прегазио и потурчио палећи и убијајући онога који се није хтео потурчити, онда су се наши стари истурчили а онда је и овај манастир пропао. А ево како је то било:

пошто је сву Босну умирио, онда се учадорио више Пазара на брду што се „Свој-Бог“ зове, да се одмори. Вече је било тихо и сви, који су у пратњи Синановој били, беху поспали, само паша није, он се ваљада био бавио мислију о својим силним победама. На један мах чује он да некакова звона бију. Одкуда то? Зар још има у Босни какво место, које ја нисам попалио? Зар још има цркве, која тако јасним гласом звони, слави ришћанскога Бога, — помисли паша у себи, и скочи па рече: *то несме бити!* Кад сам ја од Србина *Синадина* постао *Синан-паша*, онда несме ништа српско бити. Све се мора истурчити; па је својим гласом избудило све, који у пратњи с њим бејаху тамо, и рече: „Где та звона бију, тамо морам ићи.“ И он смело крену сву своју војску право на Сопоћане, јер звона, која је паша чуо, звонила су овди у Сопоћанима почем калуђери, мислећи да је Синан отишао, чинили су бденије, благодарећи Богу, што их је мимоишла напаст, коју су неизбежно изчекивали. Глас о доласку Синан-паше изненадио је калуђере. Но они уместо да очајавају сложено се скупе, па несмејући чекати Турке у манастир, крену се да их негде у бусијама дочекају, да се с њима ударе, и одавде пошав сретну се код оне планине, те се ту потуку страшно. Срби готово сви изгину, но и Турака је много више пало, јер се ненадаху тако изненадном нападају. И тако ти се ту начине она два гробља која нам и данас исказују живо пред очима жестину ондашњег боја. Паша после дође са остатком своје војске у манастир, и опљачкавши га попали и разруши, па се натраг врати, а нас све, који се око манастира десисмо, *истурчи*. Ето тако је пропао, заврши чико, овај манастир, који Бог зна хоће ли икада дочекати да се обнови, а мени и данас стоје на тавану свечарски лонци. Причаше ми покојни ђед, да смо ми, кад бејасмо ришћани, много богати били, а славили смо светога Аранђела, а сад — дина ми — веома смо огодили те смо сиротиња,“ и тешки уздах из његови прсију чу се, тако да и мени бејаше жао човека, коме своја прва прађедовска вера драга беше. Одморивши се још мало, појахасмо коње и опростивши се са чиком, растадосмо се; и премда бејаше доцкан ипак стигосмо у Пазар у први сутоњ. Ту ноћ нисам повољно спавао. Сву ноћ бејах неким мислима и неким сановима обтерећен, а сутра дан рано кренусмо се да посјетимо Бурђево стубове који на једно $\frac{1}{2}$ сахата лаког ода све узбрдо удаљени виђаху се. Нађосмо једнога пратиоца и понесосмо нешто мало за доручак; пошто стигосмо уђосмо у цркву која ми се чињаше, да је без темеља, онако просто на камену ози-

дана на ступовима по штилу старом, са неким препратама. У једној
 водобих, казиваше ми ондашњи људи, да има некакова светиња, по
 Уја је немогах наћи. Црква је сва испуцана, мора бити земљотресом
 или громом. Сlike као и у Сопоћанима, само нешто простије а
 у тороњу су измалани сви владоци од Њемање до Стевана Дечан-
 ског. Одатле особито диван беше поглед на све стране а по нај-
 више поглед на *дежево поље*, где се башта и чесма, као што нам
 пратиоц рече, Симеона цара види, (ваљда Њемање који је у калу-
 ђерству прозван Симеон). За тим наниже сеоце „*Стражмиште*“ *Мишићи*
 и Петрова црква све се то лепо са Ђурђеви стубова да видети.
 Ево шта нам о рођењу св. Саве поче причати наш пратиоц:

„Кад је Немања почео зидати Студеницу, он је тамо боравио
 две три године никако неодолазећи кући. Кад је почео темељ по-
 дизати сакупило се било много света мушког и женског пола;
 између тих била је једна женска особито лепа. Краљу се она до-
 падне и заповједи придворнику да му је довече доведе. Овај, зна-
 јући краља као богобојазљива и целомудрена човека, зачуди се
 стој заповјести, па помисливши да га је некаково зло искушење
 задесило, да би његову целомудреност сачувао, појаше коња на
 право у *Дежево*, где је онда краљев двор био, те краљици каже,
 шта је и како је. Краљица одма обуче се у сељачко руво, појаше
 коња и у вече предстане краљу у место оне сељанке. Узевши
 од њега најпре златан прстен, гривну и колајну, она се врати
 за ноћ опет у двор. Пошто је прошло девето-месечно издржање,
 роди краљица дете мушко. Јаве краљу да му се родио син и
 њему веома криво би знајући да није био скоро три године код
 краљице и јако се наљути. Јаве и краљици да је се и краљ веома
 наљутио; но она ладнокрвно заповеди да се спреми шта треба да
 се дете у Петровој цркви крсти. Кад је чуо краљ да је краљица
 са највећом свечаношћу наредила да се дете крсти, још се већма
 разљути, па одма заповеди телохранитељима да се на пут спреме.
 Видиш ли оно место што ти отоич рекох да се „*Стражмиште*“ зове,
 ту је краљ поставио стражу да нико од краљичине пратње не-
 прође, а сам пође право ка цркви мислећи триста чуда да учини,
 и онде, где ти оно рекох зове се „*Мишићи*“, ту се сукоби са кра-
 љицом и љутито заповједи да пратња стане и одма запита кра-
 љицу: „Чије ти је дете?“ Но у место одговора доби од краљице
 ладнокрвно питање: „Камо ти прстен, гривна и колајна?“ Краљ
 се упрепасти на таково питање, и поче да говори како је изгубио
 у Студеници купајући се. Но краљица извади поменути ствари из

Недара и рече: „није истина! него ево их код мене: дао си ми их *штош то свече*“; и показа му како је ствар текла. Краљ се веома обрадује, и заиште говорећи: „камо да виђу тога мога „*Мишића*.“ Оно гор оста због страже — *Стражиште* а ово доле због краљеве речи „*Мишића*“ — *Мишићи* до данас. „За овим (настави пратиоц) краљ позове онога придворника и запита га: „Шта желиш да ти дам зато, што си ми целомудреност сачувао?“ „Ништа, ваше величанство, него да ми дате новаца да на путу из Студенице за у *Дажесу* начиним једну преву“ рече придворник. И краљ му да, те он у округу Ужичком, ср. Моравичком на реци оној истој, што поред Студенице тече, начини преву „*Придворницу*“ која и данас постоји. Ето, попе, оно дете што се онда родило, најмлађи је син Немањин Растко, који је доцније постао св. Сава. Одатле кренемо се и дођемо у Пазар. Опростивши се са свима, ја пођох за у мој завичај посећи са собом наду, да ће опануло и порушено стање манастира и црква — задужбина наших праћедова, скоро славити своје васкрснуће . . .

Дар манастиру Раваници.

Светли и премилостиви наш Владаоц, Господар и Књаз Милан Обреновић IV приликом садашњег путовања по народу, благоволио је 13-г пр. м. посетити нашу св. обитељ — задужбину кнеза Лазара. И пошто је све милостивим оком својим разгледао, даровао је манастиру 10 дук. цес. а његови министри: г. г. министар финансије и грађевине — враћајући се са угљанског мајдана, куда су рад научне цели путовали, приложили су такође 240 гр. чар. које братство манастира овог са захвалношћу бележи, молећи Бога да својим штедрим дародавцима дарује свако благополучије временог и вечног света.

У Раваници 25 Маја 1875 год.

Архим. Х. Стефан.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Књижица „*Зорка*“, изишла је из штампе, и разаслата је аманетном поштом свима уписницима. Ово достављајући ради знања, молим поштовану господу скупљаче и уписнике, нека имају стрпљења причекати, док им књижице нестигну.

На Спасов-дан 1875.

у Београду.

Мил. Станић.

Издаје и уређује проф. богослов. архим. **Нестор**.